

jara. Ale roste nám i jiný typ: typ mezinárodního literárního a uměleckého commisvoyageur, který jest hotov dovážeti literární novinky *up to date* a obchodovati jimi jako novými dámskými klobouky, neuznávající nic jiného než právě artikle, které vede, firmy, jimž přísluhuje, a velmi často *neznající* nic nad to, neznající zejména nic z české tradice.

Chci říci nejen, že oba jsou stejně nebezpeční, stejně neplodní, nekulturní příživníci, stejní škůdcové, ale i nad to cosi: že oba jsou si nad všecko pomyslení blízcí, třeba se nenáviděli jako maloživnostničtí konkurenti, tak blízcí, jak může si býti jen líc a rub téže onuce, hlava a pták téže falešné mince.

Všichni chceme vývoje, hledáme vývoje; proto jest nade vše důležité uvědomiti si, co jest opravdový vývoj, co jest pouhá změna. Vývojem může rozuměti se pouze takový stav a pojetí jeho, kde vedle toho, co se proměňuje, niká — vzniká i zaniká —, jest i cosi, *co trvá a bytuje* a k čemu proměnlivost odnáší se jako ke svému korelátu. Opravdový vývoj vymáhá si nutně i pomyslu jakési stálosti, bytnosti, trvalosti, jistoty: konstanty. Tradice jest právě takováto stálost nad proměnou, střed k obvodu.

Mohou ovšem přijíti skeptikové nebo pyrrhonisté a namítnouti mně, že anthropomorfisují ze svého lidství potřebného kotvy; mohou namítnouti mně, jim že není nic mimo vývoj, rozuměj mimo změnu, mimo jev změny. Ale ani tato lžititánská póza nemění mně nic na věci: nebudiž i stálosti objektivné, opravdového vývoje přesto nemůže býti bez přání, tužby a vůle, aby jí bylo, bez přesvědčení a bez víry, že jest, a mám-li tvořiti klady, musím jednati, jako by jí bylo. Teprve víra tato, která se klade mimo *já* a nad *já*, nadává je vši jeho výkonností, celou expansí, již jest schopno, avšak již by jinak *nevyvinulo*. A to zde jest hlubší a pravý smysl slova tak často zneužívaného: vývoje.

Dne 16. února naplnil Václav Tille padesátiletí svého života, hranice, jež má mnohem větší význam pro nás, jeho vrstevníky, než pro něho; neboť on, duševně jarý a svěží jako málokterý z jeho druhů, bude pracovati na svém díle stejně podnikavě a radostně po tomto dni, jako pracoval před ním, kdežto nám připomíná nesplněnou dosud povinnost uvědomiti si a odhadnouti alespoň zhruba svůj dluh jeho dílu a osobnosti, jež stojí za ním a která nás jím obdařila, — povinnost, kterou si česká veřejnost po čertech ráda odpouští, jde-li o osobnosti opravdové, v plném smyslu tohoto hrdého a rozhodného slova. Neboť česká demokratičnost projevuje se zatím posud hlavně po svých stránkách záporných, a jednou z nich jest kult zvláště zdařilých exemplářů hladké prostřednosti a průměrnosti, jichž jde na kopu s nádavkem jedenašedesát.

I řádky mé mohou však býti sotva více než výzva k takovému zúčtování, již proto, že místa mého vyměřeno jest poskrovnu.

Předmětem životního díla Tillova, nevšedně bystrého a pronikavého, jest *literární věda* v celém, krásně širém objemu tohoto pojmu a slova: tedy soustavné a methodické poznávání lidské činnosti básnivě tvořivé, ať již projevila se tradicí lidovou nebo výtvořivými knižními. Podle toho jest možno pro snazší přehled a orientaci rozdělit si vědeckou tvorbu Tillovu v dílo lidovědné a v dílo literárně historické v užším slova smyslu.

V prvním směru jest nutno říci stručně, že V. Tille jest dnes jedním z našich nejlepších znalců tvořivé duše lidové. S vědeckou

kázní a opravdovostí dovedl jako zapisovatel a sběratel pohádek lidových vyloučiti nejprve všecka media, předsudky literárně módní a směrové, předpoklady různých apriorních thesů a dohadů, které pravidelně starším badatelům kalily a lámaly k nepoznání světelný paprsek lidové tvorby básnivě ještě hluboko do druhé polovice století devatenáctého; stačí uvědomiti si jen, že ještě K. J. Erben byl bájeslovně zaujatým přetavitelem a přestávcem lidových pohádek. Tille jeden z prvních dovedl přistoupiti přímo, bez prostředníků a reflektorů, k lidové výhni obrazivé a podati nám její tovary žhavé ještě — opravdové originály neretušované, nerestaurované, neskreslené, nezkřivené, uměle nezdobené. Jest třeba přečísti si pozorně a strávití náležitě jeho Povídky sebrané na Moravském Valašsku (1902), abys poklonil se tomuto sebezapření přímo umělecky jemnocitnému, jež zde vyvinul Tille. Svou literární osobností dovedl ustoupiti úplně v pozadí, smazati ji, odosobiti se, proměnití se cele v orgán úžasné vnímavý a sdílný, v jakési sensitivní zrcadlo, vystihující každý záchvěv předmětný. Takto uvedl tě Tille, nebo lépe: přenesl tě rázem empiricky v lidovou schopnost básnivou: nejenže zachytil obsah lidového myšlení, ale vystihl i rytmus a spád jeho.

Dějinám české pohádky novověké i jejím teoriím literárně vědným věnována jest významná monografie Tillova České pohádky do roku 1848 (1909). Jest to vlastně první díl veliké souborné práce rozpočtené na tři svazky, jak vykládá autor v úvodu. Účelem tohoto díla jest zvědečtiti studium české prozaické literatury lidové, i provádí spisovatel nejprve kritické přezkoušení všeho materiálu sneseného v 19. století a v prvních letech věku dvacátého. V prvním díle jest provedena tato revise do roku 1848, v druhém díle má býti vypsána a posouzena sběratelská a vydavatelská práce doby další, třetí díl chce podati dějiny theoretických názorů na české pohádky a postihnouti život literárních látek v pohádkách i v písemnictví knižním. Výsledek, jehož dospívá první díl, jest ten, že pohádková literatura česká v první polovině 19. století jest jen domněle tradiční; vpravdě jest to

literatura knižní, která chtěla vystihnouti lidovou duši a její život tvořivý z apriorismů různých směrů a zálib literárních, běžných v západní Evropě na konci století osmnáctého a na počátku století devatenáctého; autentického výrazu lidové duše není v ní ani jako východiska činnosti přetvárné.

Doplňkem této knihy jest několik znamenitých kapitol kritických, věnovaných pohádkové a pověsťové tvorbě Boženy Němcové a uveřejněných úvodem k dvojímu vydání jejích Pohádek (1904 a 1907); v nich tato část díla jejího jest osvětlena zcela nově.

Tím podal zároveň Tille praktický důkaz, jak literární lidověda takto pojmáná obohacuje naše vědomosti literárně historické a literárně zpytné a stává se podstatnou součástí srovnávacího dějezpytu literárního. —

Z Tillových literárně historických prací v obvyklém užším smyslu buďtež zde vytčeny také jen nejdůležitější.

K starofrancouzské filologii a literárnímu dějepisu odnáší se originálně pojatá studie Roncesvalles (1912). Zde Tille podrobným zeměpisným probadáním krajinného dějiště, na němž odehrálo se proslulé přepadení zadního voje španělské výpravy Karlovy, vyvrací názor Gastona Parise, jako by Píseň o Rolandovi dochovala tradici věrnější než Einhard a t. zv. Annales Einhardi; dokazuje, že historické zprávy mají pravdu proti básni, a vyslovuje přesvědčení, že jejím pramenem může býti jen klášterní legenda z doby pokarolinské, — tedy zásadní souhlas s teorií Bédierovou, která právě v této době revolučně zasáhla v posavadní pojetí genese národní epiky starofrancouzské.

Moderní literární historii francouzské náleží analytická studie o *Maeterlinckovi* z roku 1910, vzniklá z výkladů v universitních extensích. Cením si zvláště jejích rozborů t. zv. filosofických děl básníkůvých, kde Tille bystrou kritikou a šťastným poukazem na Dostojevského napovídá, jak není možno uhájiti mysticko-materialistického monismu belgického autora a jaký jest rozdíl mezi koketným essayistou, pohrávajícím si jen nejtěžšími záhadami života a smrti, a opravdovým básníkem, promýšlejícím

tyto myšlenky dramaticky tvárně: čistým názorem tvůrčím a národně náboženským tradicionalismem.

Cenným příspěvkem k české literární historii jest pak Tillova Božena Němcová (1913), první kritický životopis i literární vývoježpyt té, o níž jest možno říci větším právem, než říkají Francouzi o George Sandové: že byla dobrou vílou našeho románu. S flaubertovským odosobením a benediktinskou oddaností a pílí ověřil a tvárně zpodobil a zorganizoval zde Tille spoustu faktů získaných studiem pramenů před ním neznámých.

Filosofií literatury u Taina a předchůdců (1902) dotýká se Tille zásadních otázek methodických a podává příspěvky k tomu, co bylo by možno nazvati noetikou literárního děježpytu. Ve správném výkladu nauk Sainte-Beuvových a Tainových i v jemném odvážení jejich významu pro vývoj vědy literární spočívá těžiště této práce, která již před patnácti lety — tedy v době, kdy nebylo to tak probíjováno jako dnes — obracela se proti přenášení method přírodopisných v badání literárně historické.

Pomijím-li z nedostatku místa literárně a divadelně referentskou činnost Tillovu, nemohu přejíti mlčky přes jeho studie režiséřské a dramaturgické, které zasloužily by si ve výběru knižního zpřístupnění, a zvláště ne přes jeho pohádkovou beletrii, uveřejňovanou s pseudonymem *Václava Řihy*. Jeho pohádky o Růžence a Dobešovi (1901), řada jeho pohádek ve *Žni* (1912) a zvláště rámcová Povídka o svatbě krále Jana (1900) ukazuje Tilla vypravovatelem epicky jadrným a názorově čistým, úplně ponořeného ve zvolený svět látkový, šťastně v něj převtěleného.

Tille uctívá opravdovostí svých prací vědecké poznání jako tvořivý klad životní, a proto ani neustrnul v cechařství učeneckém — nezatarasil se ve formulkovou lživědu akademickou, která zná pravdu jen jako předmětnou veličinu zvažitelnou na kvintlík a změřitelnou na píd a dobírá se jí vnějškovým odvozováním — ani neklesl v demagogii vědeckou, kde slouží a obětuje se poznání vědné koketné póze osobního sobectví, kde jest jen míčem, jímž pohrává si badatel na zvýšení své zajímavosti před parterem diváckým.

Zájmy vědecké kryjí se mu se zájmy tvořivosti životné v harmonii, jež jest i mým cílem. Mezi tvořivostí vědeckou a uměleckou není mu propasti: jakýsi vyšší tvárný pud dramatický stojí mu za obojí.

Tato jiskřivá osobnost vižící obojí a jednotící je v jeho mnohotvaré dílo jest také to, co znepřáteluje mu mnoho lidí — neboť pedantů srdce a pokrytců duše nedopočetl se nikdo ještě v této zemi —, jako činí jej milým jeho přátelům a žákům.

Utěšovati jej z onoho bylo by nejen pošetilé, nýbrž skoro farizejské; a přemnohým příliš oblíbeným náleželo by jedině: záviděti mu této nepopulárnosti, neboť jest zde důkazem hodnotnosti.